

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

А.В. Кириченко, кандидат економічних наук

Розглянуто сучасний стан загальнообов'язкового державного соціального страхування та обґрунтовано необхідність його удосконалення.

Соціальний захист, соціальне страхування, державне загальнообов'язкове соціальне страхування, фонди соціального страхування.

Для будь-якої держави соціальний захист населення є одним з першочергових завдань соціальної політики. Він складається із системи заходів, що захищають громадян у разі старості, хвороби, інвалідності, втрати годувальника, безробіття, виробничої травми тощо. До того ж, саме загальнообов'язкове державне соціальне страхування стає однією із важливих форм здійснення прав громадян на соціальний захист, інструментом забезпечення якого є державні позабюджетні фонди.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування стало предметом дослідження таких вчених: В.Д. Базилевич, О.Д. Василик, Ю.В. Пасічник, І.В. Розпутенко, С.І. Юрій та ін.

Мета дослідження – визначення ефективності вітчизняного загальнообов'язкового державного соціального страхування та обґрунтування пропозицій щодо його реформування.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтована система загальнообов'язкового державного соціального страхування – одна з передумов забезпечення соціальної справедливості на державному рівні. Основними завданнями соціального страхування є: формування грошових коштів на покриття витрат непрацездатних осіб та скорочення розриву у рівні матеріального забезпечення непрацюючих і працюючих громадян. З огляду на особливу важливість соціального страхування у багатьох державах створені системи обов'язкового державного соціального страхування, що забезпечують соціальний захист населення.

Нині система загальнообов'язкового державного соціального страхування (ЗДСС) України перебуває у стадії становлення і розвитку: тривають пошуки її оптимальної структури, формування основних функцій, провідних напрямів діяльності. В Україні створено законодавчі умови для становлення системи соціального страхування, яка базується на вимогах Європейського кодексу соціального забезпечення (1964 р.) та рекомендаціях Міжнародної Організації Праці № 67 (1944 р.) (рис. 1).

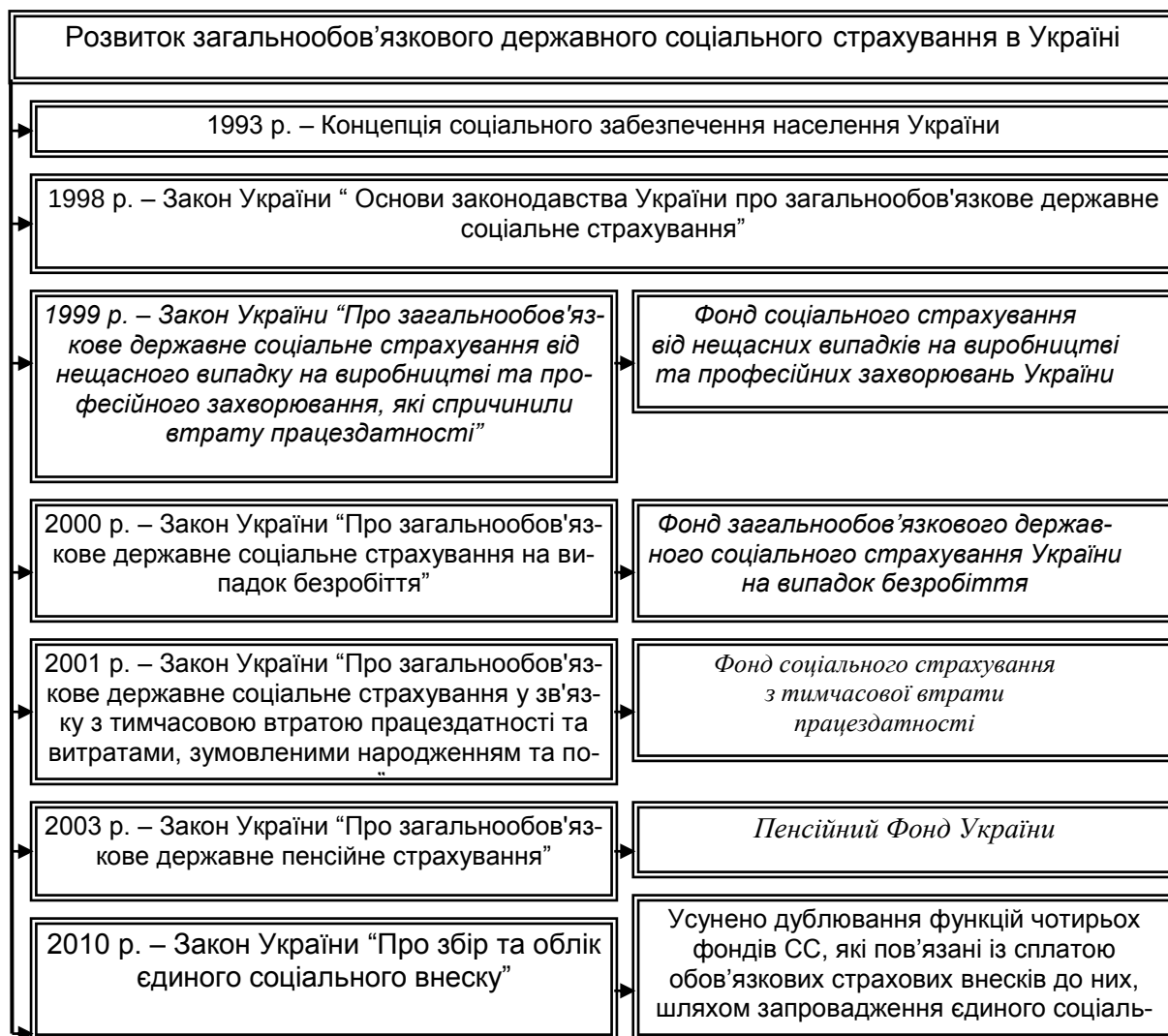

Рис. 1. Етапи розвитку законодавчого забезпечення загальнообов'язкового державного соціального страхування

Джерело: побудовано на основі джерела [1, с. 6]

В Україні здійснюється чотири види загальнообов'язкового державного соціального страхування (табл. 1).

З 1 січня 2011 р. запроваджено механізм сплати єдиного соціального внеску до Пенсійного фонду замість системи збору страхових внесків на соціальне страхування, що передбачала внески в окремі фонди за різними ставками. Це передбачає використання персоніфікованого обліку застрахованих осіб, єдиної бази нарахування внесків, спрощення процедури сплати внесків для роботодавців. Запровадження єдиного соціального внеску сформувало єдину систему звітності та контролю за справами внеску. Запровадження в Україні єдиного соціального внеску виявило як низку його переваг, так і істотні недоліки, які стали об'єктом їх детального вивчення та аналізу (табл. 2).

1. Стан та структура системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні*

Види соціального страхування	Стан	Види соціальних послуг та матеріального забезпечення
Страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності	Функціонує	Профілактика нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань Відновлення здоров'я та працездатності потерпілого Допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання Відшкодування збитків, заподіяних працівникові ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним своїх трудових обов'язків Пенсія по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання Пенсія у зв'язку із втратою годувальника, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання Допомога на поховання осіб, які померли внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання
Страхування на випадок безробіття	Функціонує	Допомога по безробіттю Відшкодування витрат, пов'язаних із професійною підготовкою або перепідготовкою та профорієнтацією Дотація роботодавцю для працевлаштування безробітних, в тому числі молоді на перше робоче місце Допомога на поховання безробітного Профілактичні заходи, спрямовані на запобігання настанню страхових випадків
Страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням	Функціонує	Допомога з тимчасової непрацездатності (в тому числі догляд за хворою дитиною) Допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві) Забезпечення оздоровчих заходів
Пенсійне страхування	Функціонує	Пенсії за віком, з інвалідності внаслідок загального захворювання Пенсії у зв'язку з втратою годувальника Медичні профілактично-реабілітаційні заходи Допомога на поховання пенсіонерів
Медичне страхування	Обґрунтування можливих варіантів	Діагностика та амбулаторне лікування Стаціонарне лікування Надання готових лікарських засобів та виробів медичного призначення Профілактичні та освітні заходи Забезпечення медичної реабілітації осіб, які перенесли особливо важкі операції або мають хронічні захворювання

*Джерело: побудовано автором на основі законодавства України

2. Переваги та недоліки запровадження єдиного соціального внеску в Україні*

Для страхувальників	Для Пенсійного фонду України
Переваги	
Спрощена система реєстрації платників страхових внесків	Запроваджено єдину форму звітності за внесками, що дає змогу оперативно виявляти порушення
Скорочення витрат коштів та часу на сплату внесків і звітування	Сформовано Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, який містить інформацію про платників внесків
Зменшення кількості перевірок	Оптимізовано процедури реєстрації платників, їх обліку та контролю за повнотою нарахування та сплати внеску
Недоліки	
Розрив у часі при виплаті лікарняних та допомоги з безробіття	Збільшення трудового навантаження на працівників фонду
Навантаження на фонд оплати праці не знизилося	Ведення обліку розрахунків платників у розрізі видів платежів в особових картках

*Джерело: побудовано за даними [2, с. 18-19]

Як відомо, Указами Президента України [3; 4] функцію з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне страхування покладено на Міністерство доходів і зборів України. Проте Законами України “Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування” та “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” функцію з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, як і раніше, покладено на Пенсійний фонд України.

Адміністрування єдиного соціального внеску Міністерством доходів і зборів України є невласивною останньою функцією. Тому переадресація цієї функції є необґрунтованим. Державне регулювання та нагляд за діяльністю фондів доцільно залишити за Мінсоцполітики та іншими органами державної влади в межах їхніх компетенцій [5].

Нині в Україні діють чотири цільові страхові фонди: Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та Пенсійний фонд України. Результати порівняльного аналізу динаміки фактичних находжень до бюджетів фондів та видатків з них засвідчують, що впродовж 2008–2012 рр. спостерігалось неабияке збільшення як дохідної, так і видаткової частини бюджетів фондів соціального страхування України (табл. 3).

Пенсійний фонд України, згідно з Законами України, виконує функції збору, обліку і контролю за сплатою єдиного соціального внеску, створення єдиної бази платників та формування і ведення Державного реєстру соціального страхування, здійснення контролю за повнотою та своєчасністю справляння страхових внесків. Щодо інших фондів, їх функція, на сьо-

годні, полягає лише у контролі адресності виплат, тому ми пропонуємо об'єднати чотири існуючі фонди в один, а саме: Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування. Така практика успішно діє в Республіці Білорусь [6, с. 179]. Фонд ЗДСС об'єднає функції кожного з існуючих фондів. Крім того, у майбутньому, до його складу доцільно додати фонд медичного страхування, який в перспективі має бути створено в Україні. Це передбачатиме скорочення штатного складу, який мають існуючі фонди соціального страхування, оскільки їх повноваження перейдуть до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування. Отже, варто стверджувати про побудову ефективної та уніфікованої системи управління у галузі соціального страхування (рис. 2).

3. Доходи та видатки фондів соціального страхування України за 2008-2012 рр., млн грн*

Показник	Рік				
	2008	2009	2010	2011	2012
Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності					
Доходи	7 227,6	7 837,1	7 475,1	8 560,0	10 144,7
Видатки	7 243,7	7 837,1	8 191,1	7 559,2	10 144,7
Результат виконання бюджету	-16,1	0,0	-716,0	1 000,8	0,0
Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття					
Доходи	4 763,1	5 804,4	7 190,0	8 075,6	Н.д.
Видатки	4 753,9	5 947,5	6 856,8	8 197,1	Н.д.
Результат виконання бюджету	9,2	-143,1	333,2	-121,5	Н.д.
Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань					
Доходи	3 950,0	3 570,2	3 941,2	5 662,8	7 245,6
Видатки	3 672,8	3 533,7	4 383,8	4 638,5	5 730,9
Результат виконання бюджету	277,2	36,5	-442,6	1 024,3	1 514,7
Пенсійний фонд					
Доходи	147 761,4	151 089,0	183 565,2	197 553,6	222 631,8
Видатки	147 761,4	164 142,1	191 472,7	163 901,9	191 427,0
Результат виконання бюджету	0,0	-13 053,1	-7 907,5	33 651,7	31 204,8

*Джерело: побудовано за даними [6, с. 178]

Для забезпечення стабільності розвитку загальнообов'язкового державного соціального страхування необхідно: забезпечити внесення змін до законодавства щодо розвитку ЗДСС у частині запровадження Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України; здійснювати постійний моніторинг та аналіз показників ефективного використання коштів Фонду ЗДСС для удосконалення його діяльності; запро-

вадити практику проведення періодичних актуарних прогнозних розрахунків фінансового стану фонду; оприлюднювати інформацію щодо видатків на адміністративно-господарські витрати фонду, у тому числі щодо розмірів винагород посадових осіб; оприлюднювати інформацію про результати перевірок діяльності фонду (на офіційному веб-сайті фонду) [5]; адаптувати законодавство України у сфері ЗДСС до законодавства Європейського Союзу; розробити концептуальні підходи щодо запровадження обов'язкового медичного страхування; подальший розвиток пенсійної системи України і, зокрема, запровадження накопичувальної; забезпечити прозорість фінансових потоків для суб'єктів системи загальнообов'язкового державного соціального страхування; удосконалити порядок здійснення Фондом ЗДСС розслідувань обставин настання сумнівних страхових випадків.

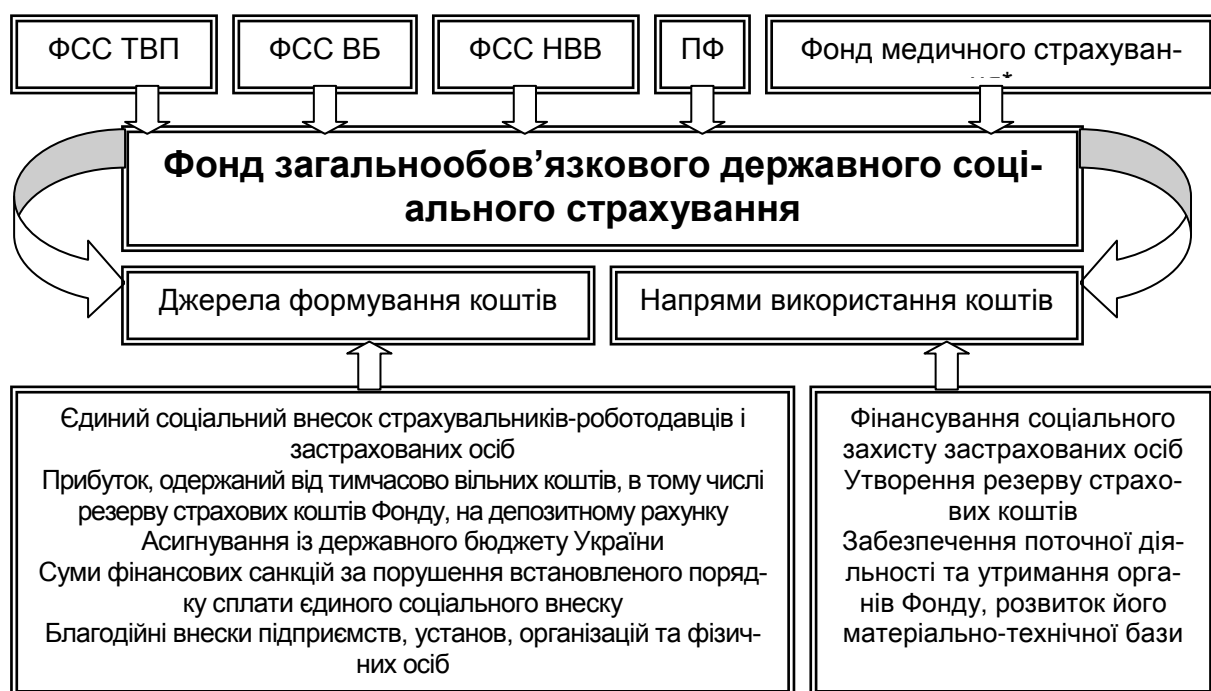

Рис. 2. Модель функціонування Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України

*У проекті.

Джерело: розробка автора.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В Україні мають бути створені відповідні умови для досягнення соціальної справедливості та зниження рівня бідності, дієвим засобом вирішення цього питання є соціальне страхування. Проведення комплексних реформ у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування дасть змогу створити відповідні умови для підвищення матеріального забезпечення суспільства на рівні сучасних стандартів, задоволення його культурних потреб, гарантування особистої безпеки кожного громадянина.

Список літератури

1. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах – К.: Міністерство праці та соціальної політики України, Пенсійний фонд України, 2012. – 78 с.

2. Арабаджі І.К. Єдиний внесок на соціальне страхування: доцільність і недоліки впровадження / І.К. Арабаджі // Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів та студентів “Актуальні проблеми обліку, аналізу та аудиту в Україні” – 20 квітня 2012 р. – Донецьк: Донецький національний технічний університет – 2012. – С. 16–19.

3. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 24 грудня 2012 р. № 726/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/726/2012>

4. Про Міністерство доходів і зборів України: Указ Президента України від 18 березня 2013 р. № 141/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/141/2013>

5. Аналітична записка “Щодо оптимізації системи загальнообов'язкового державного соціального страхування” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1171/>

6. Кириченко А.В. Інтеграційний вибір як стимул для реформування соціальної політики України / А.В. Кириченко // Актуальні проблеми міжнародних відносин – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2013. – Вип. 113, Ч. II – С. 174–181.

Рассмотрено современное состояние общеобязательного государственного социального страхования и обоснована необходимость его совершенствования.

Соціальна захиста, соціальне страхування, обов'язкове державне соціальне страхування, фонди соціального страхування.

This article considered the current status of compulsory social insurance and the necessity of its improvement.

Social protection, social insurance, compulsory state social insurance, social insurance funds.